

REMISSVAR

2022-03-18

Dnr: BO 2023-0359

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Remiss av SOU 2023:80 Ett starkare straffrättsligt skydd – mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön

Dnr 2023-0359

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som sedan 1 januari 2020, är lag. Vi beaktar även allmänna kommentarer och rekommendationer till Sverige från FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) samt andra konventioner som berör barnets olika rättigheter.

Övergripande om remissvaret

Barnombudsmannen är positiv till de flesta av förslagen och bedömningarna från utredningen och ser att dessa kan stärka barns skydd mot sexuella kränkningar. I vissa avseenden motsätter sig Barnombudsmannen utredningens förslag och anser att ytterligare ändringar behövs för att helt säkra barns skydd i enlighet med barnkonventionen, barnkonventionens fakultativa protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi, samt Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen). Barnombudsmannen har valt att lämna synpunkter på de flesta delarna av betänkandet enligt det som framkommer nedan. Barnombudsmannen lyfter i svaret behovet av en ny utredning som rör barnpornografibrottet.

Barns delaktighet i utredningens arbete

Att barn och unga får komma till tals i frågor som rör dem är en av grundprinciperna i barnkonventionen (artikel 12). Barnombudsmannen välkomnar att barn och unga har fått komma till tals i utredningen på olika sätt. Utredningen har haft kontakt med Barnombudsmannen för att rådfråga om bästa sätt att inhämta synpunkter från barn. Utredningen har inhämtat barns röster på olika sätt samt inhämtat synpunkter från barnrättsorganisationer som gett sina synpunkter på behovet av lagändringar när det gäller barns skydd mot sexuella kränkningar. Dessa organisationer har även delat med sig av hur barn och unga upplever sin utsatthet för denna typ av kränkningar. Utredningen har dessutom tagit del av

Barnombudsmannen
Box 22106
104 22 Stockholm
Norr Mälärstrand 6
Telefon 08-692 29 50
Fax 08-654 62 77
www.barnombudsmannen.se

rapporter där barn kommit till tals och gett ECPAT samt Barnafrid vid Linköpings universitet i uppdrag att inhämta barns röster i särskilda frågor. Barnombudsmannen välkomnar särskilt att utredningen lyft barnens röster i sina resonemang gällande de bedömningar och förslag som lagts.

En ny utredning bör tillsättas

Barnombudsmannen noterar att utredningen inte haft till uppdrag att överväga om regleringen av barnpornografibrottet bör utvidgas till att omfatta alla bilder av fullt pubertetsutvecklade barn under 18 år (16 kap. 10 a § tredje stycket). Med anledning av Barnombudsmannens ställningstaganden i detta remissvar rörande behovet av att stärka skyddet för barn mot barnpornografibrott, vill myndigheten lyfta behovet av en ny utredning.

Enligt barnkonventionens artikel 1 och 19 har alla barn under 18 år rätt till skydd mot alla former av våld. I barnkonventionens artikel 34, samt det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi, betonas statens ansvar för att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. I det fakultativa protokollets första och andra artikel tydliggörs att all barnpornografisk framställning ska förbjudas. Dessa rättigheter och skyldigheter påverkas inte av om barnet är pubertetsutvecklad.¹ Integritetskränkningen av att skildras i en pornografisk bild är inte mindre än för ett barn med en senare kroppslig utveckling och behovet av skydd är detsamma. Barnombudsmannen anser därför att frågan hur den straffrättsliga lagstiftningen kan ändras så att alla barn ges det skydd som de har rätt till måste utredas på nytt, och i det sammanhanget också frågan om barnpornografibrottets placering i brottsbalken liksom brottsbeteckningen.

En sådan utredningen bör utgå ifrån en bedömning av barnets bästa och att säkerställa bästa skydd för de barn som utsätts för brottet samt vad som bäst stärker det enskilda barnets möjlighet till upprättelse, inte vad som är mest praktiskt eller effektivt ur rättsväsendets perspektiv. Fokus därutöver bör ligga på att hitta rimliga lösningar på de tillämpningssvårigheter som eventuellt kan följa med ändringarna, som lyfts av tidigare utredningar.² Om en uppdelning av brottet på flera rubriceringar är nödvändig beroende på vilka skyddsintressen som aktualiseras, bör sådana förslag tas fram. Exempel på detta är framställningar som avbildar verkliga barn respektive framställningar som avbildar fiktiva barn. Barnombudsmannen anser att gärningar som utgör dokumenterade sexuella övergrepp på barn måste ha en brottsbeteckning som svarar mot det synnerligen allvarliga i en sådan gärning. Att vissa andra gärningar som i dag också benämns barnpornografibrott inte passar in under en sådan rubrik utgör inte skäl för att välja en mer allmänt hållen rubricering, utan en sådan bör i så fall användas just för dessa fall.

3.11 Tillämpning av oaktsamhetskravet gällande målsägandens ålder 6 kap. 13 § brottsbalken

3.11.5 Överväganden och bedömning

- Barnombudsmannen instämmer med bedömningen att domstolarnas tillämpning av 6 kap. 13 § brottsbalken har förändrats på det sätt som

¹ CRC/C/OPSC/SWE/CO/1, 23 januari 2012, punkt 26 b.

² Se exempelvis DS 2018:23.

avsågs med lagändringen den 1 juli 2018. Myndigheten anser dock att det fortsatt behov att säkerställa ett bättre skydd.

Den 1 juli 2018 genomfördes förändringar i lagstiftningen i syfte att stärka det straffrättsliga skyddet vid sexualbrott mot barn i de fall gärningspersonen är oaktsam i fråga om barnets ålder.³ Utredningen har haft i uppdrag att utvärdera om straffansvaret för oaktsamhet avseende ålder vid sexuella kränkningar har fått avsedd effekt. Domar visar övergripande att mindre vikt har lagts vid barnets kroppsutveckling och att oaktsamhetsbedömningarna inte tillämpats lika restriktivt som innan. Barnombudsmannens bedömning samstämmer med utredningens bedömning att lagförändringen stärkt det straffrättsliga skyddet för barn 15–17 år rörande gärningspersonens oaktsamhet gällande barnets ålder, men ser att det finns behov att fortsatt säkerställa att ändringen får full effekt.

Barnombudsmannen instämmer med utredningen att domstolarna lägger mindre vikt vid barnets kroppsutveckling och gör en mer allsidig oaktsamhetsbedömning än tidigare, samt att de tilltalade oftare bedöms ha varit oaktsamma.⁴ Barnombudsmannen konstaterar dock att rättspraxis fortfarande innebär ett mer begränsat skydd för fullt pubertetsutvecklade barn och barn under 15 år som ser äldre ut än andra i samma ålder. Enligt barnkonventionen, det fakultativa protokollet samt Lanzarotekonventionen ska alla barn under 18 år erbjudas skydd mot sexualbrott utan diskriminering, barnrätten gör därmed inte skillnad mellan barn på grund av pubertetsutveckling. Barnrättskommittén har tidigare kritiserat Sverige för att det straffrättsliga skyddet är svagare för pubertetsutvecklade barn.⁵

3.12 Det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar av barn åldern 15–17 år särskilt i förhållande till köp av sexuell handling

3.12.3 Överväganden och förslag

Förslag om tillägg i 6 kap. 4 § brottsbalken om *våldtäkt mot barn*.

- Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om ändring av bestämmelsen i 6 kap. 4 § som gäller *våldtäkt mot barn*.
- Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om ändring av bestämmelsen i 6 kap. 6 § brottsbalken som gäller *sexuellt övergrepp mot barn*.
- Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om ändring av bestämmelsen i 6 kap. 9 § brottsbalken som gäller *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling*.
- Barnombudsmannen anser i likhet med utredningen att faktorer såsom psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningspersonens auktoritet och andra omständigheter kan påverka barnets förmåga att värna sin sexuella integritet.
- Barnombudsmannens vill särskilt betona att också ekonomisk auktoritet och kontroll kan begränsa barnets förmåga att värna sin sexuella integritet och understryka det angelägna i att även detta omfattas av de situationer som avses i betänkandets förslag till ändring.

³ prop. 2017/18:177

⁵ CRC/C/OPSC/SWE/CO/1, 23 januari 2012, punkt 9.

- Barnombudsmannen anser att det saknas en analys av vilka konsekvenser de föreslagna ändringarna kan få för barn som misstänks, åtalas och döms för de aktuella brotten.

Skyddet för barn i åldern 15-17 år bör stärkas

Barnombudsmannen delar utredningens bild av att det straffrättsliga skyddet för barn 15-17 år behöver stärkas för att skydda att barn i åldersgruppen från att utnyttjas sexuellt på grund av sårbarheter som innebär en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet. Sådana handlingar kan utgöra allvarliga kränkningar av barnet. Barnombudsmannen anser i likhet med utredningen att det i dagsläget finns situationer där barn utnyttjas sexuellt men där lagen inte skyddar dem. Barnombudsmannen anser att den föreslagna ändringen stämmer väl överens med Sveriges internationella åtaganden under barnkonventionen (artikel 19) och Lanzarotekonventionen (artikel 18.1). Ändringen är även i linje med rättsutvecklingen i andra nordiska länder. Barnombudsmannen ser positivt på utredningens användning av barns röster i bedömningen. Barnen själva har lyft att det inte borde vara tillåtet att ha sex med ett barn i åldern 15-17 år om barnet är berusat, om det föreligger stor åldersskillnad, om barnet lider av dåligt psykiskt mående eller att dessa olika faktorer samspelar.

Ekonomisk auktoritet

Barnombudsmannen vill särskilt betona det som författningskommentaren⁶ belyser, att ekonomisk auktoritet och inflytande över ett barn också kan utgöra grund för en bristande balans i maktförhållandet, vilket kan innebära att barnets förmåga att sätta gränser gällande sin sexualitet blir nedsatt. Även ekonomisk utsatthet hos barnet kan medföra en sådan nedsättning.⁷ Också i Lanzarotekonventionens förklarande rapport stycke 124⁸ betonas att barn som befinner sig i vissa typer av relationer behöver skyddas, även när de uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, däribland där en vuxen har möjlighet att utöva ekonomisk makt över barnet. Då inte ekonomisk auktoritet och makt explicit nämns i betänkandets förslag till lagtext vill Barnombudsmannen särskilt framhålla att även dessa förhållanden måste omfattas av den föreslagna bestämmelsen. Barnombudsmannen anser att det kan finnas skäl att framhålla detta ytterligare i författningskommentaren och då även tydliggöra att det inte behöver röra sig om stora ekonomiska summor eller att barnet behöver befinna sig i en särskild ekonomisk utsatthet för att det ska kunna föreligga ekonomisk auktoritet eller maktobalans som kan påverka barnets förmåga att värna sin sexuella integritet.

Konsekvenser för brottsutövare under 18 år

Utredningen pekar i avsnitt 6.6 på att ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar av barn kan få konsekvenser för personer som misstänks, åtalas och döms för dessa brott. Detta kan innebära att fler barn under 18 år döms eller häktas med frihetsberövande påföljd. Utredningen pekar på att det i sådana fall är viktigt att

⁶ SOU 2023:80, kapitel 8, 8.1, sida 506–507.

⁷ Ibid. S. 506

⁸ Council of Europe, Explanatory report (CETS 201) to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Council of Europe, Lanzarote, 25.10.2007. Detta konstaterar även utredningen på sidan 139 där man lyfter att det kan finnas viss diskrepans mellan Svensk sexualbrottslagstiftning och konventionstexten som kräver att det är fråga om en möjlighet att kontrollera barnet, där även ekonomisk kontroll avses.

barnets rätt enligt barnkonventionens artikel 37 tillgodoses. I utredningen utvecklas inte detta resonemang och det saknas en bedömning av vilka konsekvenser förslaget kan få för personer under 18 år som misstänks, åtalas och döms för aktuella brott.

3.15 Bör brottsbeteckningen barnpornografibrott förändras?

3.15.4 Överväganden och bedömning

- Barnombudsmannen motsätter sig utredningens huvudsakliga förslag att behålla brottsbeteckningen *barnpornografibrott* och grovt *barnpornografibrott* 16 kap. 10 a §.
- Barnombudsmannen motsätter sig även utredningens alternativa förslag, att ändra brottsbeteckningen till *sexuell exploatering av barn i bild* och *grov sexuell exploatering av barn i bild*. Även om denna beteckning bättre beskriver brottets faktiska innebörd än nuvarande brottsbeteckning så ser myndigheten att det finns nackdelar också med det alternativa förslaget och att det är angeläget att hitta en beteckning som bättre reflekterar brottets karaktär och allvar.
- Barnombudsmannen anser, i likhet med myndighetens tidigare ställningstaganden, att beteckningen *dokumenterade sexuella övergrepp mot barn* bäst beskriver situationer där verkliga barn avbildas, men ser att det kan finnas anledning att utreda en möjlig uppdelning av brott som avser verkliga barn och brott som avser fiktiva barn. Som framgår i remissvarets inledning anser Barnombudsmannen att en utredning bör tillsättas med uppdrag att se över vissa frågor med koppling till barnpornografibrottet, bland annat dess beteckning och placering, samt en uppdelning av brottet utifrån verkliga och fiktiva barn.
- Barnombudsmannen anser att det straffrättsliga skyddet för pubertetsutvecklade barn behöver stärkas i barnpornografibrottet.

Brottsbeteckningen

Barnombudsmannen har länge lyft att barnpornografibrottets beteckning inte reflekterar brottets allvar och omfattning. Därför har Barnombudsmannen länge förespråkade en ändring av brottsbeteckningen så att den lyder *dokumenterade sexuella övergrepp mot barn*. Tidigare forskning och studier visar att ha filmats eller fotats vid utsatthet för sexualbrott försvårar kränkningen och bidrar till en upplevelse av att kränkningen fortsätter över tid då offret ofta är rädd att materialet sprids och ses av andra.⁹

Barnombudsmannen menar att det finns fortsatt behov av att finna en brottsbenämning som bättre fångar brottets karaktär, omfattning och allvar. Myndigheten gör därför bedömningen att en ny utredning behöver tillsättas såsom lyfts i inledningen.

⁹ Se Jonsson, L., & Svedin, Fördjupningsrapport, Barn som utsätts för sexuella övergrepp på nätet, Stockholm/Linköping: Stiftelsen Allmänna Barnhuset & Barnafriid, 20.

Stärka skyddet för pubertetsutvecklade barn under barnpornografibrottet

Barnombudsmannen noterar att utredningen inte haft till uppdrag att överväga om regleringen av barnpornografibrottet bör utvidgas till att omfatta alla bilder av fullt pubertetsutvecklade barn under 18 år eller om det bör ske någon förändring av bestämmelsen i 16 kap. 10 a § fjärde stycket som gäller ansvar vid oaktsamhet beträffande omständigheten att den som skildras är under 18 år. Barnombudsmannen har tidigare pekat på behovet av att stärka skyddet för barn som är fullt pubertetsutvecklade i enlighet med barnkonventionens första artikel som anger att barn är alla under 18 år, samt barnkonventionens fakultativa protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi där artikel 2 paragraf c fastställer att barnpornografi är "framställning, av vilket som helst slag, av ett barn som deltar i verkliga eller simulerade oförblommerade sexuella handlingar eller varje framställning av ett barns könsorgan för huvudsakligen sexuella syften". Protokollets tredje artikel punkt 3 fastställer även att den straffrättsliga lagstiftningen "skall belägga sådana brott med lämpliga straff som beaktar deras allvarliga beskaffenhet." Barnrättskommittén har tidigare riktat kritik mot Sverige för avsaknaden av skydd för pubertetsutvecklade barn i bestämmelsen om barnpornografibrott.¹⁰ I barnrättskommitténs sammanfattande rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport påminner återigen kommittén om sina rekommendationer rörande det fakultativa protokollet och rekommenderar att Sverige säkerställer att alla brott som beskrivs i det fakultativa protokollet är belagda med lämpliga straff som även omfattar skydd för fullt pubertetsutvecklade barn.¹¹

4. En ny straffskärpningsgrund för brott med hatmotiv avseende kön?

4.10 Överväganden och förslag

- Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om att begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken bör ersättas med *könsidentitet eller könsuttryck*.

Studier från Barnombudsmannen¹² och andra myndigheter¹³ liksom forskning¹⁴ har länge visat att unga HBTQI-personer lever i större utsatthet än andra barn och unga. Transpersoner upplever mer omfattande utsatthet för diskriminering, våld och att inte kunna vara öppen med sin könsidentitet än andra.¹⁵ Barn och unga i Barnombudsmannens studier vittnar om att det finns stor kunskapsbrist avseende könsidentiteter och ickebinäritet samt normativa föreställningar om kön och sexualitet inom vård, skola och andra sammanhang där de rör sig. Barnrättskommittén har också lyft transpersoner som en grupp barn som behöver uppmärksammas särskilt då de riskerar att utsättas för våld i högre

¹⁰ CRC/C/OPSC/SWE/CO/1, 23 januari 2012, punkt 26 b.

¹¹ CRC/C/SWE/CO/6-7. Punkt J. 46 b; CRC/C/OPSC/SWE/CO/1 VI. Punkt 26 b.

¹² Barnombudsmannen (2022). För en mer trygg och inkluderande skola för unga transpersoner och icke-binära. Stockholm: Barnombudsmannen, Dnr. BO 2021-0177; Barnombudsmannen (2020). Erfarenheter från unga transpersoner samt barn och unga med intersexvariationer. Stockholm: Barnombudsmannen, Dnr. BO 2019-0271.

¹³ MUCF (2010) Hon, hen, han: En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner. Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:2. Brännström, R. (2018) Hälsa och livsvillkor bland unga hbtq-personer – Vad vet vi och vilka forskningsbehov finns? Forte. och MUCF (2019) Olika verkligheter – Unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor. MUCF Pocket 2019; Folkhälsomyndigheten (2015). Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner – En rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige.

¹⁴ Se t.ex. Meyer (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychol Bull*, 129(5), 674–697.

¹⁵ Folkhälsomyndigheten (2017) Metoder för att främja en god hälsa bland hbtq-personer, s 16.

utsträckning än andra barn och vikten av att inkludera sexuell läggning och könsidentitet i diskrimineringskyddet i enlighet med barnkonventionen (artikel 2).¹⁶ Med anledning av detta har barnrättskommittén vid tidigare granskning av Sverige uttryckt oro över att bland annat transpersoner utsätts för mobbning, hot och våld i Sverige och därför uppmanat landet att arbeta förebyggande mot diskriminering.¹⁷ Staten måste enligt kommittén bemöta diskriminering mot sårbara eller marginaliserade grupper för att säkerställa att dessa barn tillförsäkras sin rätt till skydd på samma sätt som andra barn.¹⁸ Barnombudsmannen anser därför att den föreslagna ändringen ligger i linje med barnkonventionens princip om icke-diskriminering (artikel 2) samt barnrättskommitténs rekommendationer.

Juno Blom
Barnombudsman

Föredragande i ärendet har varit utredare Kim Sylwander. I den slutliga handläggningen av ärendet har även jurist Magdalena Wikstrand Danelius och biträdande avdelningschef tillika chefsjurist Tove Björnheden deltagit.

---

¹⁶ FN:s barnrättskommitté Allmän kommentar nr 13 (2011) Barnets rätt till frihet från alla former av våld, punkt 72 g. s FN:s barnrättskommitté Allmän kommentar nr 15 (2013) om Barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa (art. 24) p. 8.

¹⁷ FN:s barnrättskommitté, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport (CRC/C/SWE/CO/5), 2015, punkt 15 och 16.

¹⁸ FN:s barnrättskommitté Allmän kommentar nr 13 (2011) Barnets rätt till frihet från alla former av våld, punkterna 60 och 72 g